

Danmarks
Naturstier

Læringsevaluering af Danmarks Naturstier

*Erfaringsopsamling blandt fire
pilotprojekter*

Epinion / Revideret i januar 2026

Miljø- og
Ligestillingsministeriet
Departementet

NORDEA
FONDEN

Friluftsrådet

KL

Epinion

Indhold

Indledning og hovedkonklusioner	03
Erfaringer fra fire pilotprojekter	09
Erfaringer med kvalitetstandarder	16
Erfaring med organisering og forankring	23
Erfaring med aktører og samarbejde	30
Bilag: metode	37

Indledning og hovedkonklusioner

Læring fra pilotprojekterne bidrager i udviklingen af Danmarks Naturstier

Et net af rekreative ruter skal gøre naturen mere tilgængelig for danskerne

Danmarks Naturstier har til formål at skabe et nationalt net af rekreative ruter, der vedvarende udvikles og udbygges til gavn for både eksisterende og nye brugere af naturen. Ambitionen er, at alle danskere skal have glæde af den danske natur. For at nå dette skal flere forskellige indsatser gennemføres succesfuldt i et kompliceret interessentfelt af både offentlige og private aktører.

En formativ evaluering skaber feedback og læring

Formålet med denne læringsevaluering er at øge sandsynligheden for, at Danmarks Naturstier indfrier sine mål ved at give overblik over tværgående læringer om organiseringen af pilotprojekterne, implementeringen af kvalitetsstandarderne og samarbejdsrelationer mellem aktørerne. Evalueringen fungerer som et redskab til at indsamle erfaringer, fremhæve gode praksisser, identificere udfordringer og skabe indsigt, der kan styrke udviklingen og driften af Danmarks Naturstier.

Denne analyse tager afsæt i aktørernes erfaringer

Rapporten bygger på aktørernes erfaringer og belyser, hvordan implementeringen af kvalitetsstandarderne, projekternes organisering og samarbejdet mellem aktører fungerer i praksis. Den supplerer analysen af borgernes brug af naturen og deres kendskab til udinaturen.dk. Kombinationen af disse to analyser giver viden, der kan styrke både den lokale gennemførelse af projekter og den nationale udvikling af rutenettet.

God læselyst!

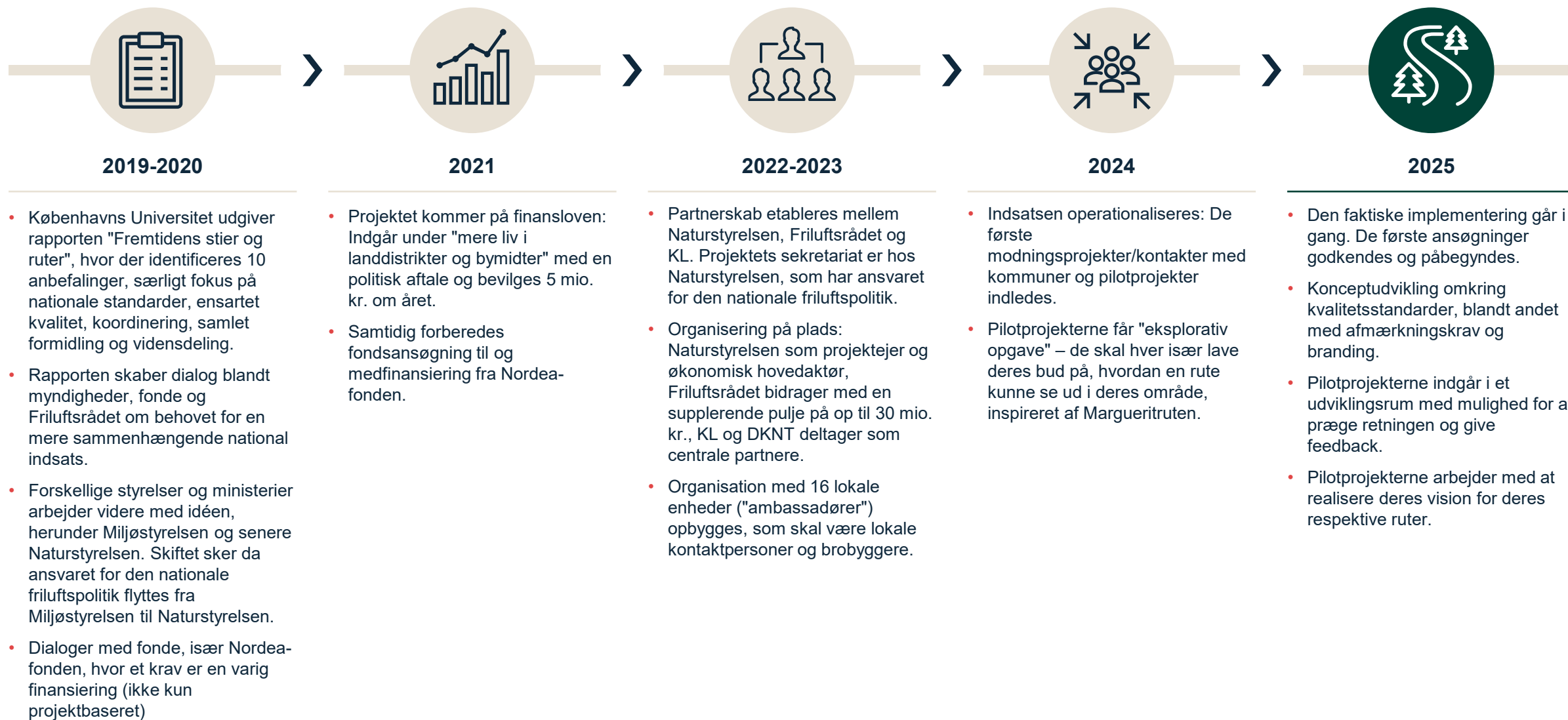

Analysens datakilder

Analysen bygger på to primære datakilder:

- **Opstartswerkshop:** En workshop med projektlederne i pilotprojekterne identificerede centrale temaer og relevante aktører.
- **Dybdeinterviews:** 24 semi-strukturerede interviews med aktører fra de fire pilotprojekter, lokale ambassadører samt ledere og medarbejdere i Danmarks Naturstier. Interviewguides blev udviklet på baggrund af workshoppen og kvalificeret i samarbejde med opdragsgiver og omhandler organisering, implementering af kvalitetsstandarder og samarbejdsrelationer.

Den forudgående proces, der leder op til læringsevalueringen

Meningsfulde og relevante kvalitetsstandarder – suppleret med fokus på vedligeholdelse

Danmarks Naturstier har opsat kvalitetsstandarder med fokus på rekreativ kvalitet, formidling og sekretariatets rolle. Standarderne opleves af pilotprojekterne som meningsfulde og velkendte, da de bygger på udbredte principper for stier. Samtidig højner de ruterne kvalitet i kraft af deres brugerfokus. Der kan dog være et ønske om dispensation i konkrete tilfælde.

Sekretariatet og de lokale ambassadører fra Naturstyrelsen kan spille en central rolle i at understøtte projekterne med at implementere standarderne, særligt i mindre erfarne organisationer. Hvilken rolle de skal spille afhænger af, hvor langt projekterne er i processen.

Kvalitetsstandarderne kan med fordel inddrage vedligeholdelses- og driftsopgaver på ruterne, som er afgørende for den fremtidige drift af Danmarks Naturstier og som på nuværende tidspunkt ikke fremgår eksplicit af standarderne.

Uanset organisering er modenhed, kompetencer, ressourcer og mandat i projekterne afgørende

Pilotprojekterne illustrerer forskellige måder at organisere ruteudvikling på. Uanset organisering afhænger projekternes fremdrift og forankring af tre elementer: de rette kompetencer, tilstrækkelige ressourcer og mandat til beslutning og koordinering.

Tværorganisatorisk samarbejde giver både større samlede kompetencer, ressourcer og mandat, men øger samtidig behovet for koordinering, afstemning og processtyring. Det tværorganisatoriske samarbejde har de største udfordringer, og kræver derfor at en del af projektet er en modningsproces inden udvikling af tværregional rute påbegyndes, for at sikre arbejdet har de bedste vilkår for at lykkes.

Projekterne har behov for støtte til at forstå, hvilke kompetencer, ressourcer og mandat deres ruteudvikling vil kræve, så ambitionsniveauet i projektet er realistisk. Derudover vil forskellige projekter have brug for støtte fra sekretariatet til at få tilført forskellige kompetencer.

Samarbejde er nøglen for projektets gennemførsel men også tidskrævende

Udviklingen af stinettet kræver samarbejde med mange aktører på forskellige niveauer og en forståelse af de mange forskellige interessenter i udviklingen af rekreativ infrastruktur.

Projekterne skal opbygge relationer til lodsejere, frivillige og forskellige afdelinger i kommunerne. Uanset samarbejdspartner viser erfaringerne fra pilotprojekterne, at tydelig kommunikation, åben dialog og aktiv inddragelse af relevante aktører er afgørende for, at samarbejdet fungerer og skaber fremdrift.

Samtidigt er samarbejdet med sekretariatet og de lokale ambassadører fra Naturstyrelsen væsentlig for at inddrage den nødvendige viden og understøtte projekterne med rådgivning, vidensdeling og koordinering.

Støtte og samarbejde for succesfuld udvikling af stinet

Danmarks Naturstier rummer et stort potentiale. Projektet mødes med bred opbakning og opleves som meningsfuldt og relevant af de involverede aktører. Ruterne skaber bedre adgang til naturen og åbner for synergier til andre udviklingsområder: Fra turisme og friluftsliv til lokale fællesskaber og naturformidling. For at realisere dette potentiale peger læringsevalueringen på fire centrale områder, hvor sekretariatet kan styrke arbejdet og samtidig gøre kommende ruteejere endnu bedre rustet til at indgå i Danmarks Naturstier.

Styrk ruteejernes forudsætninger før projektstart

Før projektstart bør sekretariatet arbejde med at modne potentielle ruteejere og tydeliggøre forventninger til projekternes indhold, ressourcer, tid og nødvendige kompetencer.

Det hjælper ruteejerne med at lægge det rette ambitionsniveau for ruteudviklingen, forstå deres roller og ansvar, identificere styrker og udfordringer i deres organisering og sikre politisk, ledelsesmæssig og faglig opbakning.

Formidling af kvalitetsstandarderne og forventninger til vedligeholdelse

Kvalitetsstandarderne skal præsenteres klart og enkelt, så alle aktører forstår både indhold og formål: Hvorfor standarderne er sat, og hvordan de understøtter kvalitet og bæredygtighed i rutenet.

Det bør også være tydeligt, hvad der forventes i forhold til vedligeholdelse og drift af ruterne.

Dette skaber et fælles referencepunkt og gør det lettere for ruteejere at anvende standarderne i praksis.

Sekretariatet som intern støtte og værktøjsleverandør

Sekretariatet kan understøtte projekterne ved at tilbyde konkrete og let anvendelige værktøjer, der hjælper projektaktørerne med planlægning, koordinering og forventningsafstemning. Det gælder både økonomiske overblik og modeller, nationale ERFA-netværk til faglig sparring samt løbende støtte.

Ved at være en fleksibel og opsøgende sparringspartner styrker sekretariatet projektaktørernes egne kompetencer og giver dem bedre forudsætninger for selv at drive processerne.

Sekretariatet som katalysator for eksternt samarbejde og synergi

Sekretariatet har bred viden og ser ruteudvikling i helikopterperspektiv. Det gør det muligt at identificere relevante synergier til andre udviklingsprojekter, så arbejdet med Danmarks Naturstier kan understøtte disse frem for at konkurrere med dem.

Samtidig kan sekretariatet hjælpe projekterne med at forstå, hvornår og hvordan forskellige samarbejdspartnere (frivillige, lodsejere, turismeorganisationer mv.) skal bringes i spil ved at tydeliggøre formål, timing og potentialer i samarbejder samt hjælpe med sparring på gode processer.

Fasthold fokus på borgernes behov og formidl dem til aktørerne

Danmarks Naturstier skaber værdi, ved at fælles standarder giver en ensartet og brugervenlig oplevelse af den danske rekreative infrastruktur. Det kan være en udfordring at tage afsæt i og fastholde fokus på borgernes behov, da mange aktører, herunder frivillige, ofte er erfarne brugere. Ambitionen med Danmarks Naturstier er at få flere ud i naturen, både erfarne og nye brugere. Borgerundersøgelser i læringsevalueringen viser, at danskerne efterspørger nem adgang, korte ruter, tydelig information, familievenlighed, lokale ruter med sløjfer, variation og tryghed. Beslutninger om rutelængde, skiltning, rekreativ værdi og datakrav skal derfor forklares og forankres i borgernes behov.

Korte, tilgængelige ruter tæt på lokalområdet...

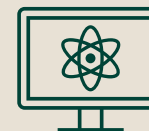
Mange borgere ønsker ruter i nærområdet, som er lette at gå og kræver minimal forberedelse. For aktørerne gør mindre ruter det nemmere at organisere projekterne.

Danmarks Naturstier har et godt mandat til at fremme tværorganisatorisk samarbejde og kan hjælpe med at initiere samarbejde på tværs af kommunegrænser og organisationer. Det kræver dog også en vis modenhed og prioritering i organisationerne at indgå i de større samarbejder.

... men fasthold den samme høje kvalitet på tværs af ruter

Borgerne efterspørger tilgængelighed, komfort og familievenlige ruter. Det kræver ikke nødvendigvis lange ruter, men det er vigtigt, at den samme høje kvalitet sikres fra start, så alle ruter kan indgå i et samlet net, uanset om de udvikles samtidigt eller først kædes sammen senere – og for at den samme høje brugeroplevelse sikres på tværs af ruter.

Borgerne vægter tydelig skiltning, god information, variation og tryghed højt. Derfor er det afgørende at fastholde kvalitetsstandarderne, også når det kræver ekstra ressourcer. Standarderne sikrer, at ruterne opleves som sammenhængende, overskuelige og rekreativt værdifulde – og understøtter visionen om at få flere ud i naturen.

Udnyt digitale muligheder: Udinaturen.dk kræver data – og det er en styrke

Borgerne er glade for funktionaliteten i udinaturen.dk, som hjælper dem med at finde relevante ruter og planlægge ture.

For at sikre denne oplevelse er det vigtigt, at Danmarks Naturstier opretholder krav om detaljerede ruteoplysninger, løbende opdatering af indhold og funktioner, samt tydelig information om faciliteter. Det er ikke altid tydeligt for aktørerne, hvorfor så meget information er vigtig i GeoFA.

Erfaringer fra fire pilotprojekter

Oversigt over de fire pilotprojekter i Danmarks Naturstier

I Danmarks Naturstier er der fire lokale pilotprojekter, som afprøver og udvikler samarbejder med afsæt i de enkelte steders stedbundne potentialer og virkelighed. Pilotprojekterne skal skabe viden, læring og synergi, så læringen fra de lokale projekter kan understøtte sandsynligheden for, at Danmarks Naturstier lykkes med et nationalt net af rekreative stier og ruter.

Pilotprojekterne foregår rundt om i Danmark – nærmere bestemt Vestsjælland, Lolland-Falster, Djursland og Viborg. De fire projekter er beskrevet kort i boksen til højre, og de næste fire sider udfolder de enkelte projekter mere i dybden ud fra nedenstående punkter.

Organisering

Hvordan projektet er organiseret og forankret – er det inden for en kommunegrænse, tværkommunalt eller med udgangspunkt i natur- eller nationalparker?

Formål

Hvad er formålet med projektet – er det at lave helt nye ruter/stier eller revitalisere eksisterende ruter?

Status

Hvor langt er projektet i deres proces, og er der noget, som har ændret sig undervejs?

Note: Beskrivelserne af pilotprojekterne er taget fra Naturstyrelsens hjemmeside.
<https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2024/oktober/danmarks-naturstier-nu-skal-pilotprojekter-binde-vandreruter-sammen>

Beskrivelser af de fire pilotprojekter

Vestsjælland

Rekreativ sammenbinding af Odsherred, hvor vandrere kan gå hele Odsherred rundt, og udforske Geoparkens natur og oplevelser.

Lolland-Falster

Rekreativ sammenbinding af de to øer. På Lolland-Falster har de 2 kommuner sat sig for at lave en godt 250 km lang sammenhængende vandrerute fra Naturpark Nakskov via den vilde sydlollandske kyst til Naturpark Maribosøerne, og videre helt over til den smukke østkyst på Falster.

Djursland

Rekreativ sammenbinding af Naturpark Randers Fjord og Nationalpark Mols Bjerge samt etablering af rekreative ruter inden for klima-lavbundsprojektet "Havmølle Å".

Viborg Kommune

Rekreativ sammenbinding af rekreative ruter internt i kommunen. Projektet understøttes af Naturstyrelsen Kronjylland.

Vestsjælland

Vestsjælland: Det oprindelige pilotprojekt havde til formål at sammenbinde Naturpark Åmosen, Naturpark Skjoldungernes Land, Geopark Odsherred, Brorfelde Observatorium og pilot-Naturpark Ringsted. Det ambitiøse projekt var blevet udvalgt, da det forsøgte at sammenbinde en stor geografi, der involverer mange parktyper, kommuner og aktører.

Oprindeligt var det Naturpark Åmosen, der var drev projektet, for at afprøve denne konstellation. Timingen for pilotprojektet var dog ikke rigtig, da det blev tydeligt at prioriteringen af ressourcer og tid i 2025 ikke var muligt. I stedet overtog Geopark Odsherred projektledelsen for etableringen af ca. 150 km rute, som skal sammenbinde hele Odsherred Kommune – og samtidig udforsker Geoparkens natur.

Organisering

Geopark Odsherred er projektansvarlig for ruten, men Odsherreds Teknik- og Miljøforvaltning er blevet inddraget for at sikre kommunal, faglig forankring. Dertil har Danmarks Naturstier sekretariatet bistået med udvælgelse af ruten, udarbejdelsen af skilte- samt ruteplan.

Formål

Odsherred-stiens formål er at skabe en sammenhængende og naturnær vandrerute, der kan brande området, fremme naturoplevelser og sikre adgang til unikke landskaber langs kysten. Stien er udviklet både for at styrke naturoplevelse for lokale, og for at styrke lokal turisme og identitet.

Status

I oktober 2025 er Odsherred-stien stadig under udvikling, hvor hovedtracéet ligger fast, men enkelte justeringer og formaliteter mangler, før ruten er helt færdig og forankret i kommunens systemer. Projektet er godt på vej, men endnu ikke afsluttet.

Beskrivelse af pilotprojektet

Odsherred Stien er en rekreativ rute som sammenbinder hele kommunen, og samtidig gør det muligt at koble tværkommunale stier på forløbet, så Danmarks Naturstier netværket med tiden bliver udvidet.

Lolland Falster

Pilotprojektet på Lolland Falster er udvalgt til Danmarks Naturstier, da det forsøger at binde to kommuner rekreativt sammen. Det er et tværkommunalt projekt, som revitaliserer en eksisterende rute på godt 250 km. Projektet har således fra start været langt i deres modningsproces for at blive en del af Danmarks Naturstier.

Organisering

Projektet er et tværkommunalt projekt mellem Lolland Kommune og Guldborgssund Kommune. Der er en medarbejder fra hver kommune, som er involveret i projektet. Lolland Kommune er lead på projektet.

Formål

Projektet tager udgangspunkt i et eksisterende ruteforløb på godt 250 km, der er en lang gennemgående rute på tværs af hele Lolland Falster, som binder øerne og kommunerne sammen. Formålet med projektet er således at revitalisere en allerede eksisterende rute.

Status

Projektet har haft ruten klar fra start og har derfor været et relativt modent pilotprojekt. Det betyder, at projektet i høj grad har stået i en afventende position og ventet på, at det formelle rammer om kvalitetsstandarder blev lanceret, og at afmærkning og skiltning på ruterne blev en mulighed.

Det har dog endnu ikke været muligt for projektet at påbegynde afmærkningen og skiltningen af ruten.

Note: Beskrivelserne af pilotprojekterne er taget fra Naturstyrelsens hjemmeside.

<https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2024/oktober/danmarks-naturstier-nu-skal-pilotprojekter-binde-vandreruter-sammen>

Beskrivelse af pilotprojektet

Rekreativ sammenbinding af de to øer. På Lolland-Falster har de 2 kommuner sat sig for at lave en godt 250 km lang sammenhængende vandrerute fra Naturpark Nakskov via den vilde sydlollandske kyst til Naturpark Maribosøerne, og videre helt over til den smukke østkyst på Falster.

Djursland - Nationalpark Mols Bjerger og Randers Fjord

Pilotprojekt Djursland er udvalgt som en del af Danmarks Naturstier, da projektet sigter mod at skabe sammenhæng mellem Nationalpark Mols Bjerger og Naturpark Randers Fjord. En styrket kobling mellem de to parker er anbefalet i rapporten "Bæredygtig turismeudvikling i danske naturparker og nationalparker" udarbejdet af Janne Liburd (SDU).

Organisering

Projektet er forankret i et tværorganisatorisk samarbejde mellem Nationalpark Mols Bjerger, Naturpark Randers Fjord/Randers Kommune, Syddjurs Kommune og Norddjurs Kommune. Hver organisation deltager med én til to medarbejdere. Nationalpark Mols Bjerger er lead.

Formål

Projektets vision er at sammenbinde rekreative ruter fra en dansk naturpark til en nationalpark på tværs af kommunegrænser. Sammenbindingen skal ske med afsæt i fælles principper for udvikling af rekreativ infrastruktur.

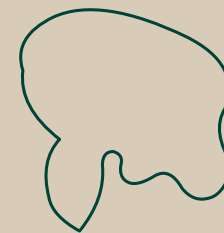

Status

Projektets første fase har primært handlet om at etablere et samarbejde på tværs af kommunegrænser og organisationer. En væsentlig del af arbejdet har været at skabe fælles forståelse for opgaven og finde en fælles retning mellem aktører, der har forskellige erfaringer, organisatoriske strukturer og ressourcemæssige forudsætninger i forhold til udvikling af rekreative ruter. På nuværende tidspunkt er projektet fortsat i gang med at afdække, hvor det konkrete ruteforløb skal placeres. Dette inkluderer vurderinger af både eksisterende stiers potentiale og behovet for eventuelle nye ruteforbindelser.

Note: Beskrivelserne af pilotprojekterne er taget fra Naturstyrelsens hjemmeside.

<https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2024/oktober/danmarks-naturstier-nu-skal-pilotprojekter-binde-vandreruter-sammen>

Beskrivelse af pilotprojektet

Rekreativ sammenbinding af Naturpark Randers Fjord og Nationalpark Mols Bjerger.

Djursland – Havmølle Å

Pilotprojekt Djursland er udvalgt til Danmarks Naturstier, da projektet arbejder på at etablere rekreative ruter inden for klima-lavbundsprojektet "Havmølle Å" ved Jernhatten og skabe forbindelse fra Havmølle Å til Djurslandsstien. Projektet har til formål at udvikle synergier mellem forskellige typer naturprojekter med fokus på, hvordan rekreativ infrastruktur kan integreres i projekter, der både arbejder med klima og biodiversitet.

Organisering

Projektet er et samarbejde mellem Naturpark Mols Bjerger og Naturstyrelsen Himmerland, hvor Naturstyrelsen Himmerland fungerer som projektleder.

Formål

Projektets vision er at skabe synergier mellem forskellige naturprojekter ved at etablere nye rekreative ruter inden for et klima-lavbundsprojekt. Det afprøver, hvordan stier og rekreativ adgang kan tænkes ind i naturprojekter, der fokuserer på klima og biodiversitet.

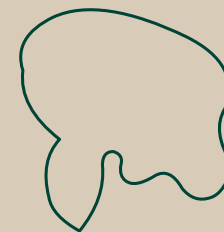

Status

Projektområdet er afgrænset, herunder hvilke af Naturstyrelsens arealer der skal anvendes, og hvilke lodsejere der har givet tilladelse. Den præcise placering af stien er nu tegnet og skal sendes til godkendelse hos lodsejerne.

Note: Beskrivelserne af pilotprojekterne er taget fra Naturstyrelsens hjemmeside.

<https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2024/oktober/danmarks-naturstier-nu-skal-pilotprojekter-binde-vandreruter-sammen>

Beskrivelse af pilotprojektet

Etablere rekreative ruter i klima-lavbundsprojektet "Havmølle Å" ved Jernhatten og forbindelse fra Havmølle Å til Djurslandsstien

Præsentation af pilotprojekter

Viborg Kommune

Pilotprojektet i Viborg Kommune er udvalgt til Danmarks Naturstier, da det arbejder inden for én kommune. Fokus for Danmarks Naturstier er at skabe ruter på tværs af administrative grænser, men Viborg Kommune er med for at se, om dette fokus holder, eller om der med fordel kan arbejdet internt i en kommune forud for sammenbinding på tværs.

Projektet har haft som vision både at revitalisere og etablere nye ruter/stier for at sikre sammenbinding af ruter internt i kommunen. Projektet i Viborg Kommune har således været i en mere afsøgende og indledende fase af modningsprocessen for at blive en del af Danmarks Naturstier.

Organisering

Projektet arbejder udelukkende inden for kommuneafgrænsningen, og det er det eneste pilotprojekt, der gør dette. Det er således Viborg Kommune, som er lead og understøttet af Naturstyrelsen Kronjylland.

Formål

Projektets vision er at sammenbinde eksisterende ruter gennem etableringen af nye stier. Det oprindelige oplæg var på 30 km rute, hvoraf godt halvdelen skulle være helt nye stier og resten skulle revitaliseres.

Status

Projektet har været afsøgende i løbet af processen i forhold til at finde ud af, hvordan en sammenbinding af ruter kunne blive muligt. Men af flere årsager er fokus gået fra etablering af nye ruter og sammenbinding til i stedet at fokusere på en allerede eksisterende rute i stedet for.

Da ruten allerede er etableret, er næste skridt i projektet, at kortlægge behovet for skiltning og afmærkning.

Beskrivelse af pilotprojektet

Rekreativ sammenbinding af rekreative ruter internt i kommunen. Projektet understøttes af Naturstyrelsen Kronjylland.

Note: Beskrivelserne af pilotprojekterne er taget fra Naturstyrelsens hjemmeside.

<https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2024/oktober/danmarks-naturstier-nu-skal-pilotprojekter-binde-vandreruter-sammen>

Erfaringer med kvalitetstandarder

Kvalitetsstandarder med fokus på rekreativ kvalitet, formidling og sekretariatet for Danmarks Naturstier skal sikre ensartede brugeroplevelser på tværs af Danmarks Naturstier i hele landet

Danmarks Naturstier har opsat kvalitetsstandarder inden for rekreativ kvalitet, formidling og sekretariatet for Danmarks Naturstier. For alle pilotprojekterne gælder det, at arbejdet med at implementere kvalitetsstandarderne er kontinuerlig. Ingen af projekterne er endnu så langt, at de har en færdig rute i Danmarks Naturstier. Det har også været forskelligt, hvilke kvalitetsstandarder der har fyldt mest i deres arbejde med ruterne. De fleste har i opstarten forholdt sig til standarden om rekreativ kvalitet, da netop denne kan være afgørende for, hvilken rute der meldes ind under Danmarks Naturstier. Sekretariatet har også spillet en vigtig understøttende rolle hele vejen gennem pilotprojekternes proces. Flere er også begyndt at forholde sig til formidlingen af ruten, men ingen er endnu nået dertil, hvor der er kommet fysiske skilte og afmærkninger på ruten.

Rekreativ kvalitet

Omgivelser
Underlag og forløb
Oplevelser

Formidling

Skiltning og afmærkning
Information om rute og terræn
Formidling af natur- og kulturhistorie
Digitale kort og navigation
Formidling af service

Sekretariat for Danmarks Naturstier

Best practice
Støttende infrastruktur
Planlægning af rute
Tilgængelighed
Formidling
Data
Vedligehold

Kvalitetsstandarderne vurderes på tværs af pilotprojekter som meningsgivende, relevante og velkendte, da de bygger på udbredte principper

Overordnet set anses kvalitetsstandarderne som meningsgivende og relevante, da de står på velkendte principper for ruter og stier.

- **Meningsgivende kvalitetsstandarder**

En af evalueringsindikatorerne handler om, hvor mange af ruteejerne i Danmarks Naturstier der oplever kvalitetsstandarderne som meningsgivende og relevante. Adspurgte om netop dette, vurderer alle på nær én dem som relevante og meningsgivende i forhold til pilotprojekterne arbejde med ruter og stier. De repræsenterer en fælles rettesnor, som eksisterende og nye projekter under Danmarks Naturstier kan følge.

- **Kvalitetsstandarderne bygger på eksisterende praksis**

Flere oplever, at kvalitetsstandarderne ligner allerede eksisterende praksis og velkendte principper og derfor ikke i sig selv er nyskabende – især ikke for de mere erfarne ruteejere.

- **Kvalitetsstandarderne fungerer som fælles rettesnor**

Til gengæld understreges det, at kvalitetsstandarderne kan være meget relevante i særligt tværorganisatoriske samarbejder og for mindre erfarne ruteejere, da de tilbyder fælles standarder og hjælper med at sikre et kvalitetsniveau på tværs af landet. På den måde gør kvalitetsstandarderne det mere tilgængeligt at få en rute med i Danmarks Naturstier, da de kan fungere som en forventningsafstemning om, hvilke standarder en rute skal leve op til.

De passer jo til den grundlæggende måde, man allerede afmærker vandreruter på i Danmark.

Jeg synes bestemt, at kvalitetsstandarderne er meningsgivende. De kan blive en rettesnor for alle andre ruter, så vi måske kan få et kvalitetsløft i det hele taget.

Det er ikke det, at de ikke giver mening. Jeg tror det handler om, at jeg har arbejdet med stier og ruter i flere år, og kvalitetsstandarderne er fuldstændig de samme som på andre projekter. Der er ikke noget nyt og banebrydende [...]. Kvalitetsstandarderne er jo super fine til folk, som på ingen måde arbejder med det her til dagligt.

Der er så stor forskel på den måde, kommunerne arbejder med stier på. [...] Så det her med at have en fælles forståelse af verden: Hvad er rekreativ kvalitet, og hvor skal vi ligge på skalaen? Det gør, at vi har en fællesnævner for den samtale.

Det giver god mening at få lavet en overskrift, som gør det nemmere for borgere at finde noget, der er ens, uanset om man er i [X] eller [Y] Kommune eller et helt andet sted i landet.

Der er opbakning til digital formidling – men kvaliteten afhænger af de rette kompetencer, som er vigtige at understøtte

Projekterne støtter op om, at ruterne skal formidles digitalt. Men der er stor forskel i de deltagende medarbejderes kompetencer. Derfor vil der være forskellige behov for at understøtte brugen af GeoFA i forskellige projekter.

- **Der er opbakning til den digitale formidling af ruterne**

Der nævnes væsentlige problemer med kvaliteten af rutedata i de nationale systemer. Mange ruter opleves som regnet ikke præcist ind, hvilket komplicerer både formidling, kortproduktion og digital navigation. På trods af, at nogle finder GeoFA brugerfladen lidt ”tung” og teknisk, så vurderes det som vigtigt, at ruterne bliver formidlet digitalt til brugerne.

- **Der er brug for de rette kompetencer i projekterne for at sikre korrekt formidling på GeoFA**

Når det er sagt, at det opleves som vigtigt, at ruterne er formidlet digitalt, så er det imidlertid også vigtigt, at der på projekterne i Danmarks Naturstier er kompetencer, der kan sikre den korrekte formidling på GeoFA og uдинaturen.dk – og her er der store forskelle mellem de tilknyttede organisationer. Her kan sekretariatet spille en væsentlig rolle i forhold til at sikre, at der forekommer en vejledning, opsamling og en klar struktur omkring digital indberetning og løbende vedligehold af rutedata, så information er up-to-date og let tilgængelig for både brugere og for arbejdet med drift og fx informationstavler.

- **Det skal understreges, hvorfor den digitale formidling og brug af GeoFA er vigtigt**

Et af kravene i formidlingsstandarden er, at information omkring rute, terræn og oplevelser skal være oplyst på GeoFA. Der står dog ikke noget om, hvorfor netop den digitale formidling og indberetningen på GeoFA er vigtig – og bevæggrunden bag denne standard er væsentlig at få tydeliggjort, da det kan være med til at understøtte og motivere projekternes arbejde med den digitale formidling.

Meget på GeoFA er lagt ud med meget løs hånd. Det er ikke tegnet særligt præcis [...]. Jeg synes, at man skulle prøve at arbejde mere grundlæggende med indberetningen og kvalitetssikring af ruterne på GeoFA.

Når det gælder formidling, er det vigtige for mig, at ruterne bliver formidlet på uдинaturen.dk.

Jeg har anvendt den indirekte med indtastning i uдинaturen.dk, så ryger de oplysninger i databasen, og jeg har mulighed for at koble mig direkte på via GIS-systemet. Det er nemt at have med at gøre.

Jeg er udfordret af, hvordan man tegner ruter ind (...). Hvis jeg på et kort tegner en halv meter forkert, så er det lige pludselig Hans' ejendom i stedet for Jørgens. Jeg har ikke styr på, hvordan jeg tegner ind. Der er også utrolig mange felter, man kan udfylde (...). Det er super dejligt, at det er GeoFA, man bruger, og at det kan snakke sammen med det lokale GIS-kort. Der er vi bare ikke så langt endnu i [X].

Kravet om afmærkning med skilte hver 400 meter kan dele vandene

Kravet om skiltning hver 400 meter er indført for at styrke brugernes tryghed, men opleves af enkelte pilotprojekter ikke som meningsfuldt på alle dele af ruterne. Derfor er det vigtigt med en åben dialog mellem sekretariat og projekter, så formålet med standarden bliver tydeligt.

- **Skiltning og afmærkning bliver en afvejning mellem brugernes behov og de lokale forhold**

Kravet om afmærkning med skilte hver 400 meter er et centralt element i kvalitetsstandarderne og har til formål at understøtte brugernes tryghed og navigationsbehov – også for dem, der ikke nødvendigvis er erfarne vandrere. For nogle ruter eller strækninger kan det imidlertid opleves som unødvendigt og tungt, især hvis ruten følger et langt, overskueligt forløb. Kravet kan således kollidere med lokale vurderinger, hvor rutemedarbejdere eller samarbejdspartnere oplever, at standarden ikke altid giver mening i praksis. Nogle nævner også, at de håber på mulighed for dispensation fra kravet ved fx lange, lige strækninger eller mindre relevante afmærkningspunkter. Danmarks Naturstier har sideløbende med denne læringsevaluering og med udgangspunkt i bl.a. disse tilbagemeldinger indført, at der på f.eks. på strande eller diger kan opsættes skilte, der angiver den fortsatte retning, til betryggelse og forventningsafstemning med brugerne.

- **Der kan være behov for dialog og mulighed for dispensation i enkelte situationer**

Da kravet for nogle ikke altid opleves som meningsfulde i alle situationer, er det vigtigt at have en åben dialog mellem Danmarks Naturstier sekretariatet og projekterne. Det er centralt at sikre en fælles forståelse for formålet med standarden, så både mere erfarne og mindre erfarne ruteejere får en god forståelse for, hvorfor netop dette krav om 400 meter er valgt. Fremadrettet kan det imidlertid også give mening, at arbejde med eventuelle mulige dispensationsløsninger, hvor det er fagligt og oplevelsesmæssigt forsvareligt.

Det giver klart mening at sætte et skilt op, når der er et kryds. Men ikke hvis ruten bare går lige ud.

Det er jo de muliges kunst at få kvalitetsstandarder og virkeligheden til at passe sammen. Jeg gør hvad vi kan for at få det til at passe ind i de rekreative standarder, og føler mig betrygget i at skiltning og afmærkning følger de her standarder.

Skiltning og afmærkning, hvor meget og hvor lidt. Der er vi meget uerfarne og ved ikke så meget om den del. Det er godt med noget konkret, men hvad hvis vi så ikke kan leve op til det? Skal vi så på asfalt eller går det bare lige ud? Det er vigtigt at have det [standarderne], men også kigge på de konkrete cases og forhold ift. om der kan være en dispensationsordning.

Tydeliggørelse af vedligeholdelses- og driftsdelen af ruter er afgørende for den fremtidige drift af Danmarks Naturstier

Ruter og stier, der kommer til at indgå i Danmarks Naturstier, forpligter sig til drift og vedligehold i 10 år. Lige nu fremgår det ikke tydeligt, hvad det indebærer. For den fremtidige drift af Danmarks Naturstier er det vigtigt at tydeliggøre dette og udspecificere over for ruteejerne, hvad det reelt kræver.

- **Det er vigtigt at tydeliggøre kravet om drift og vedligehold**

Ruteejer i Danmarks Naturstier binder sig til at drive og vedligeholde ruten i 10 år. Selvom dette allerede fremgår som både tildelingskriterium og krav på hjemmesiden, viser erfaringer fra flere pilotprojekter, at det med fordel kan fremhæves endnu tydeligere, da dette element er særligt væsentligt. Kravet kan med fordel også præsenteres som et supplement til kvalitetsstandarderne.

- **Brug driftsrollen allerede i de indledende faser til forventningsafstemning**

En måde at tydeliggøre drift- og vedligeholdelsesdelen af Danmarks Naturstier over for både erfarne og mindre erfarne ruteejerne er at fremhæve det allerede tidligt i processen – måske allerede i ansøgningsfasen. På den måde kan der laves en forventningsafstemning mellem ruteejerne og Danmarks Naturstier, så ruteejerne både ved, hvad det kræver at blive en del af Danmarks Naturstier, og hvad det kræver at drive og vedligeholde en rute, som er en del af Danmarks Naturstier.

Det kan jo godt være en udfordring, det der med, hvem der skal vedligeholde stien, hvem skal slå græsset osv.

Jeg har ikke erfaring med at udvikle stier, og der har kvalitetsstandarderne været med til at sikre et 360 graders blik på vores rute. På den måde får vi både indtænkt kommunal forvaltning og turistorganisation ind i arbejdet, som også skal sikre driften af stien efter pilotprojektet.

Ja, jeg mangler nok, at der står fremtid eller vedligeholdelse under sekretariatet. Det er jo egentlig det, det handler om. Man skal tænke fremtidsperspektivet og vedligeholdelsesplan.

Langtidssikre projekter og koncepter (...). For manges vedkommende er det synd, at det ikke bliver vedholdt; hvis man kan sikre, at alt dette arbejde langtidssikres. Det er nok det vigtigste.

Der er forskellige behov for at blive understøttet i arbejdet med kvalitetsstandarderne afhængig af, hvor langt i processen projekterne er – men fælles er, at sekretariatet og de lokale ambassadører fra Naturstyrelsen spiller en væsentlig rolle

Idé

I den indledende fase, hvor idéen om at få en rute ind i Danmarks Naturstier opstår – enten hos ruteejerne selv eller ved initiativ fra Naturstyrelsen – er der brug for en klar forventningsafstemning, hvor kvalitetsstandarderne bliver præsenteret og uddybet, så et muligt projekt er helt klar over, hvad det går ind til.

Modning

Afhængig af, om ruter skal etableres eller revitaliseres, vil arbejdet med at modne projektet være forskelligt. Her er der brug for at projektet bliver mødt, hvor det er, og der fremlægges nogle konkrete indsatser, der tydeliggør, hvilket arbejde der skal gøres i processen.

Vedligeholdelse og drift

Når ruterne er realiseret og er en del af Danmarks Naturstier, er det væsentligt, at ruteejerne bliver støttet i, hvordan vedligeholdelse og driften af ruten gøres bedst muligt. Det kan være afgørende, at der udvikles nogle standarder for denne del også.

Implementering og realisering

Når det kommer til implementering og realisering af ruterne, er det væsentligt, at Naturstyrelsen tilpasser deres engagement i projekterne alt efter projektets kompleksitet i organisering og samarbejdsstrukturer. Nogle projekter vil have brug for mere støtte end andre.

Erfaring med organisering og forankring

Kompetencer, ressourcer og mandat er afgørende for fremdrift og forankring uanset organisering

Organisering er central for projektets succes og for, at stierne kan leve videre efter projektafslutning. At sammenbinde eksisterende stier og udvikle nye kræver – i hvert fald på sigt – samarbejde på tværs af mange forskellige organisationer: fra kommuner til natur- og nationalparker samt eventuel turismeorganisationer.

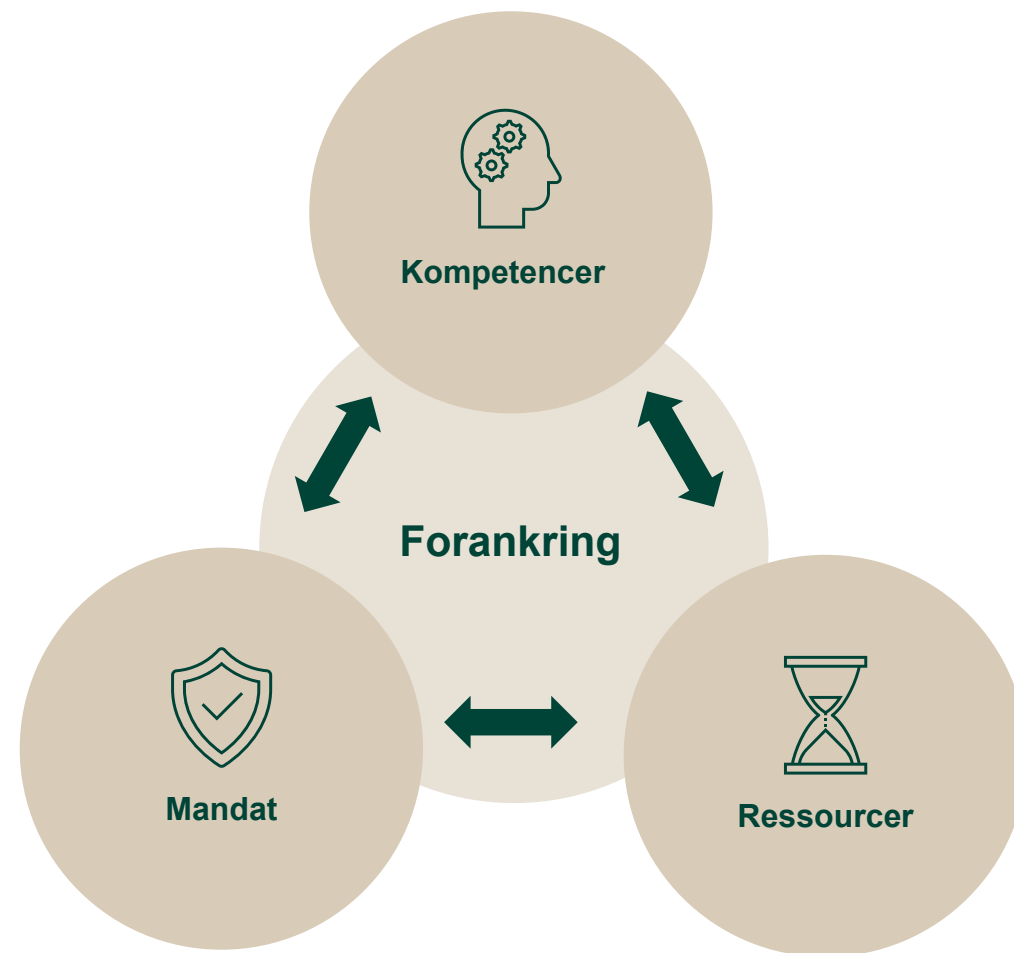
Pilotprojekterne viser, at der findes mange forskellige måder at organisere projekter på. Uanset om projektets organisering, er der en vigtig fælles læring: Tværorganisatorisk samarbejde skaber både muligheder og udfordringer. Flere aktører giver større samlede kompetencer, ressourcer og mandat, men øger samtidig behovet for koordinering, forventningsafstemning og processtyring.

Læringsevalueringen giver viden om, at hver pilotprojekts organiseringstype har sine styrker og udfordringer, men på tværs af projekterne fremstår tre afgørende elementer:

1. **Kompetencer:** Ruteudvikling kræver mange forskellige kompetencer, fra lokal viden og lodsejerkontakt til formidling og projektledelse, som sjældent findes samlet i én organisation.
2. **Ressourcer:** Ruteudvikling er en tids- og ressourcekrævende opgave, som skal være afstemt med projektets omfang, kompleksitet og ambitionsniveau.
3. **Mandat:** Fremdrift og koordinering kræver ledelses- og beslutningsopbakning både internt i de enkelte organisationer og på tværs af samarbejdspartnere.

Disse tre elementer er centrale både for at sikre fremdrift i projektet og for at skabe bæredygtig **forankring** af stinettet. Figuren illustrerer, at elementerne hænger sammen og påvirker forankringen.

Uanset organisering kan kvalitetsstandarderne og sekretariatet understøtte projekterne gennem rådgivning, koordinering og afstemning af ambitioner og roller.

Etablering af stinet kræver mange forskellige kompetencer, som oftest vil kræve involveringen af forskellige typer af aktører

Læringsevalueringen viser, at etablering af stinetværk, der lever op til kvalitetsstandarderne, kræver mange forskellige kompetencer. Omfanget og sammensætningen af kompetencer vil variere fra projekt til projekt, afhængigt af ruternes udgangspunkt, projektets organisering og eksisterende kompetencer i den enkelte organisation. Kompetencerne spænder fra viden om oplevelser og formidling, ruteudvikling og tilgængelighed over organisering og projektstyring til relationer og frivilligindsats. I praksis vil det sjældent være én medarbejder i én afdeling, der rummer hele bredden, men kræve et team, hvor forskellige personer bidrager med hver deres faglighed.

• Projektledelse og forventningsafstemning

Projektledelse kan udgøre en særlig udfordring: At være dygtig til at udvikle stier betyder ikke nødvendigvis, at man kan lede et tværkommunalt projekt, styre koordinering mellem flere organisationer eller sikre fremdrift og forventningsafstemning på tværs af aktører. Her kan projekterne have behov for støtte. Derudover er forventningsafstemningen mellem organisationerne væsentlig, også ift. kompetencerne. En organisation med mindre erfaring indenfor ruteudvikling kan opleve deltagelsen i et udviklingsprojekt som en vigtig læringsarena, men samtidig risikerer den at forsinke fremdriften for de mere erfarne eller dedikerede deltagere. Dette understreger behovet for tydelig forventningsafstemning og klar rollefordeling i opstarten af projektet.

• Kvalitetsstandarderne og sekretariatets rolle

Kvalitetsstandarderne kan fungere som et tydeligt referencepunkt for, hvilke kompetencer der er nødvendige i projektet. Sekretariatet kan spille en central rolle i ved at hjælpe projekterne med at:

- Identificere, hvilke af de for projektet nødvendige kompetencer projektteamet allerede har.
- Synliggøre, hvor der mangler kompetencer, og hvordan de kan tilføres (fx gennem rådgivning, ekstern konsulentbistand eller oplæring af medarbejdere).
- Sikre, at projektlederen og -gruppen får den nødvendige støtte til at drive projektet fremad, særligt i tværorganisatoriske samarbejder.

Vores kompetencer er ret bred på forholdsvis få hænder, fordi [projektlederen] har den fagfaglige viden om stier og friluftsliv men også den lokale viden om områderne, frivillige og lodsejerne. [Medarbejder] er kanondygtig til GIS, gennemskue lag og kort og kan teknisk udforme stierne på kortet. Og jeg er god til at have "udefra holdninger", jeg er generalist og forstår processer.

Kan man koble sig sammen med en kommune eller nationalpark, der har erfaring med det her. Vi var aldrig kommet ind i det samarbejde, uden at de var der. Vi har ikke nogen ansat til at udvikle stier. Vi har nogen til at drifte. Vi har en med en turisme-kasket. For os er det guld at høre, hvordan de arbejder.

Overblik over relevante kompetencer

Oplevelses- og stedforståelse

- Natur- og kulturkendskab
- Evne til at skabe stedbundne oplevelser, der inspirerer brugere
- Landskabsforståelse og oplevelsesdesign
- Forståelse af brugergrupper og deres behov (fx turister, lokale, børnefamilier, nye naturbrugere mv.)

Teknisk ruteudvikling

- Viden om underlag, jordbund, bæreevne og slitage
- Principper for tilgængelighed (fx for gangbesværede, familier, cyklister)
- Sikkerhedsvurdering af ruter
- Praktisk erfaring med etablering og vedligeholdelse af stier

Afmærkning og fysisk formidling

- Afmærkning og wayfinding
- Udarbejdelse af informationstavler og fysisk formidling, der matcher DNS' koncept
- Forståelse for standarder, regelgrundlag og tekniske krav

Digital ruteoptegning og data

- Udarbejdelse og kvalitetssikring af GPX-spor
- Kortlægning, GIS og korrekt registrering af ruter
- Koordinering af data på tværs af organisationer
- Opdatering og vedligehold af rutedata over tid

Digital, brugervenlig formidling

- Udvikling af digitale rutebeskrivelser og brugerrettet information
- Kommunikation til forskellige målgrupper
- Grafisk formidling af terræn, oplevelser og sværhedsgrad
- Skabe overblik og inspirere via digitale platforme

Projektledelse og netværk

- Projektledelse og koordinering i tværoorganisatoriske projekter
- Myndigheds- og lovgivningsforståelse (fx naturbeskyttelse, fredninger, aftaler)
- Lodsejerkontakt og relationsopbygning
- Organisering og koordinering af frivillige

Tid og prioritering sikrer fremdrift og kvalitet i vedligehold

- **Ressourcer i stiprojekter**

Kompleksiteten i udviklingen af stinet betyder også, at det er en opgave, der kan kræve betydelige ressourcer, særligt tid. Hvor mange ressourcer udviklingen af et projekt kræver, vil variere fra projekt til projekt, afhængigt af flere faktorer:

- **Projektets omfang:** Skal eksisterende ruter opgraderes, eller skal helt nye ruter udvikles?
- **Organisationens erfaring og modenhed:** Har organisationen allerede erfaring med stier, eller skal dette opbygges?
- **Frivillig netværk:** Har organisationen et netværk af frivillige, eller skal det opbygges?
- **Ejerskab og lodsejerrelationer:** Hvor meget jord ejes af projektdeltagerne, og hvor meget kræver aftaler med lodsejere? Er der allerede en relation til lodsejere, eller skal relationer først etableres?
- **Antal og type af deltagende organisationer:** Hvor mange aktører er involveret, og er der allerede enighed om rutens forløb og formidling?
- **Sammenhæng til andre indsatser kan skabe bæredygtig og organisatorisk forankring**
Samtidig er det vigtigt at tænke i, om der kan skabes sammenhæng med andre projekter og initiativer, så indsatsen skaber synergier fremfor at konkurrere med andre opgaver. Endelig er det væsentligt, at der også afsættes ressourcer til løbende forankring og vedligeholdelse, så stierne kan leve videre efter projektets afslutning.
- **Kvalitetsstandarden og sekretariatets rolle**
Kvalitetsstandarden og sekretariatets erfaring kan hjælpe med at forventningsafstemme, fastlægge et realistisk ambitionsniveau og tydeliggøre roller og ansvar både mellem organisationerne og internt i hver organisation. Dette sikrer, at ressourcerne anvendes effektivt, og at projektet kan skabe fremdrift samtidig med at mindske risikoen for forsinkelser.

Udfordringen har været, at der er midler afsat til alt muligt, men ikke til arbejdstimer. Det kan blive nedprioriteret.

[Kvalitetsstandarden er] knivskarpe og lige som de skal være. Men de kommer ikke af sig selv. Bare at lave en informationstavle, som jeg lige sidder med, der har jeg været i kontakt med et museum, frivillige i stigruppen, kollegaer i vejafdeling, kollegaer ift. fortidsminder. Det kommer ikke bare med venstrehånd.

I kontakten til lodsejerne tænker vi over, hvad for nogle interesser lodsejerne har. Har de interesse i naturmæssig formidling? Kulturel formidling? Det er en enorm styrke, at der er et overlap mellem dette projekt og det næste projekt. [...] vi holder kaffemøde (internt møde i teamet), hvor vi snakker med hinanden; hvem er på dit kort af lodsejere og hvad har du af erfaringer. Det gør det nemmere at vide, hvem ringer vi til, og hvem vi besøger.

Mandat er nødvendig for prioritering af opgaven og i beslutningsprocesser

- **Politisk og ledelsesmæssig opbakning**

Udvikling af stinet kræver udover kompetencer og ressourcer et samarbejde på tværs af organisationer. Derfor er det afgørende, at projektet har et klart mandat – både internt i den enkelte organisation og på tværs af samarbejdspartnere. Ledelsesmæssig opbakning er nødvendig for, at medarbejdere kan prioritere opgaven og få den nødvendige tid til at udvikle og vedligeholde stierne.

- **Strategi og synergi styrker mandatet**

Projektet kan med fordel tænkes ind i organisationens større udviklingsambitioner og i relation til andre projekter, fx inden for bæredygtighed eller turisme. Når projektet skaber synergier og bygger videre på eksisterende initiativer, bliver det lettere at opnå ledelses- og politisk opbakning, og medarbejderne oplever ikke projektet som en konkurrence med andre opgaver. Hvis kun én medarbejder er ansvarlig i en organisation, vil vedkommende sjældnere have overblik over alle arenaer; her kan Danmarks Naturstier understøtte koordinering og skabe bedre sammenhæng.

- **Projektledelse og ansvar**

Det er vigtigt, at der er en formel projektleder med mandat til at drive processen, og at de øvrige deltagere forpligter sig til at følge projektets beslutninger og tidsplan. Manglende mandat kan føre til forsinkelser, uklarheder i ansvar og svækket forankring af stinet.

- **Kvalitetsstandarderne og sekretariatets rolle**

Sekretariatet kan spille en central rolle i at tydeliggøre, hvilket mandat projektet og de enkelte deltagere bør have. Med sin erfaring og overblik kan sekretariatet hjælpe deltagerne med at afdække, om projektet er ledelsesmæssigt forankret, om ruten er tænkt ind i organisationens strategi, og om der er behov for politisk opbakning. Endelig kan sekretariatet støtte projektlederen i at forstå, hvilket mandat der er nødvendigt for at sikre fremdrift og effektiv implementering.

Der er stor forskel, når der er en kommune, hvor rekreativ infrastruktur er en del af tilflytningsstrategien, hvor det i den anden kommune ikke er lagt ind i det konkrete arbejde.

Der er brug for en projektleder også fremadrettet for at få skabt det der momentum. Man kunne godt frygte, hvis [projektlederen] ikke holder dampen op, at det så lige så stille flyder ud igen.

Der er opbakning politisk til projektet. Særligt det her med de gennemgående naturstier. Der er helt klart en politisk bevidsthed om, at vi som kommune ikke er et særligt oplagt mål for turister i udgangspunktet [...]. Men man har fået øjnene op for, at det at her med at have et gennemarbejdet stiforløb som fx Hærvejen kan være med til at tiltrække turister.

Rekreativ infrastruktur i kombination med klima-lavbundsprojekter – Pilotprojekt Djursland Havmølle Å som eksempel

Pilotprojektet Djursland Havmølle Å arbejder på at etablere rekreative ruter inden for klima-lavbundsprojektet "Havmølle Å" ved Jernhatten med målet om at skabe forbindelse til Djurslandsstien. Projektet indsamler erfaringer om, hvordan der kan skabes synergier mellem forskellige typer naturprojekter ved at undersøge, hvordan rekreativ infrastruktur kan integreres i projekter, der samtidig arbejder med klima og biodiversitet

Styrker

- Rekreativ infrastruktur kobles til et politisk og strategisk højt prioriteret område, hvilket kan give stærkere forankring.
- Koblingen til klima-lavbundsprojekter øger muligheden for tværorganisatorisk samarbejde, hvor forskellige kompetencer kan aktiveres.
- Kontakt til lodsejere og frivillige kan være delvist etableret gennem tidligere samarbejder.

Opmærksomhedspunkter

- Bæredygtighed, klima og biodiversitet kræver særlig ekspertise, så den rekreative infrastruktur ikke forstyrrer projektets klima- og naturmål.
- Målet om at hæve vandstanden på arealerne stiller særlige krav til rutelægning og stiernes placering.

Overførbarhed og potentialer

Pilotprojektet på Djursland Havmølle Å kan inspirere andre projekter, da det konkret viser, hvordan rekreative stier kan integreres med klima- og biodiversitetsprojekter. Projektet gennemføres dog i et samarbejde mellem to organisationer med højt kompetenceniveau, et veletableret netværk af frivillige og på et område, hvor Naturstyrelsen ejer størstedelen af arealet. Kommuner og andre aktører ser potentialet i at sammentænke forskellige formål og skabe synergier, også til klima-lavbundsprojekter, men vil sandsynligvis have behov for mere vejledning og støtte til implementering, så de konkrete løsninger tilpasses lokale forhold og ressourcer.

Enkelte (klima-lavbunds)projekter kan have forskellige værdier, eks. biodiversitet, som kan være fedt at vise frem. Og så er der områder, hvor stien skal gå udenom for at beskytte nogle arter. Det handler rigtig meget om at få en god lokal forståelse: hvad vil vi vise frem, og hvad vil vi holde lidt skjult.

Grøn trepart kan give mulighed for en del markante ændringer med lavbund, der forsvinder. Kan man etablere stier på nye måder? Det vil være super spændende, hvis Naturstyrelsen kigger den vej. Skal vandområder være off-limit? Hvad skal der til for at man i fremtiden kan komme til? Vi skal aflevere rigtig meget lavbundsjord i [X].

Klima-lavbundsprojekter handler om at tage kulstofholdige landbrugsjorder ud af drift og hæve vandstanden på arealerne for at reducere landbrugets udledning af CO₂ og andre klimagasser. Indsatsen med klima-lavbundsprojekter er med til at understøtte målet om at reducere Danmarks udledningen af skadelige drivhusgasser med 70 % frem mod 2030. Samtidig kan indsatsen understøtte andre hensyn, særligt i forhold til natur, miljø og klimatilpasning samt friluftslivets adgang til naturområderne.

Kilde: Naturstyrelsen

Erfaring med aktører og samarbejde

Projekternes succes afhænger af projektgruppens samarbejde med forskellige aktører på mange niveauer

I Danmarks Naturstier er der mange niveauer i samarbejdet om at få projekterne til at lykkes. Projekternes succes afhænger i større og mindre grad af projektgruppens samarbejde med sekretariatet, de lokale ambassadører og forskellige lokale aktører som fx lodsejere, frivillige eller turismeorganisationer. Nedenstående figur illustrerer de forskellige samarbejdsrelationer, som projektgruppen kan have.

Danmarks Naturstiers sekretariat og lokale ambassadører i Naturstyrelsen understøtter og hjælper projektgruppen til at løfte deres opgave med deres særlige viden og kompetencer. Lodsejere og frivillige er derimod centrale at engagere og samarbejde med, da projekternes fremdrift og succes ofte afhænger af deres lokale opbakning og indsats. Turismeorganisationer kan fungere både som samarbejdspartnere, der bidrager med ressourcer og viden, og som aktører, projektgruppen aktivt skal inddrage. Et stærkt netværk og et bevidst arbejde med de forskellige samarbejdsformer er afgørende for, at ruteprojekterne lykkes.

De næste par sider udfolder hver af de fem aktører, projektgruppen kan have samarbejder med i et ruteprojekt under Danmarks Naturstier.

Danmarks Naturstiers sekretariat spiller en vigtig rolle i kompetenceløft og vidensdeling på tværs

- **Det er vigtigt at sekretariatet sikrer, at de rette kompetencer er til stede for at løfte et projekt**
For at lykkes med ruteprojekter under Danmarks Naturstier kan det være væsentligt, at sekretariatet er opmærksom på at sikre, at de nødvendige kompetencer til at modne og drive en rute er til stede i projekterne. Det kan ske ved i den indledende fase at identificere kompetencebehov, tilbyde sparring og vejledning samt pege på relevante muligheder for opkvalificering. På den måde styrkes projektgrupperne og deres evne til at løfte opgaven samlet set.
- **Sekretariatet kan være facilitator**
Med sin tværgående position og faglige kompetencer kan sekretariatet invitere, engagere og facilitere samarbejder mellem relevante aktører og potentielle medlemmer af projektgrupperne. Sekretariatet kan i praksis fungere som bindeled mellem kommuner, organisationer og fagfolk og kan skabe rum for konstruktive partnerskaber og fælles rammer omkring ruteudvikling og -formidling.
- **En stor værdi i, at sekretariatet fremmer videndeling og ERFA-samarbejder:**
Der er væsentlig værdi i, at sekretariatet arrangerer ERFA-møder – fx på tværs af regioner eller på nationalt plan. Møderne kan styrke vidensdeling og erfaringsudveksling om rutedata, projektstyring og digital formidling imellem projekter under Danmarks Naturstier, så best practice hurtigere spredes og både drift og udvikling af ruterne løftes.
- **Konsolidering og forankring i sekretariatet er afgørende**
Sekretariatets forankring og kontinuitet er afgørende for at kunne drive processen fremad, især i perioder med organisatoriske ændringer og kompleks koordinering. Det er derfor vigtigt fortsat at konsolidere sekretariatets kerneopgaver, processer og standarder for at sikre kontinuitet, særligt ved personaleudskiftning. En tydelig forståelse af sekretariatets roller gør det også mere muligt for øvrige aktører at støtte processen effektivt og sikrer, at fælles initiativer ikke mister fremdrift.

Det har været fint at høre de andre pilotprojekters erfaringer: Hvad der fungerede godt, hvad der fungerede mindre godt og sådan. Det er jo vidt forskellige hverdage, vi opererer i, og det er spændende at høre de andres perspektiv.

Tilgængelighed, særligt i opstarten af projekter. Netop det at man kan få fat i de medarbejdere som sidder i sekretariatet ift. råd og vejledning på noget helt konkret. Det er meget forskelligt, hvad der typisk er vigtigt, afhængigt af om det er kommunen, borgerforening eller hvem det er. Det kan være forskellige ting, der kan være udfordringer. Tid til at lytte og støtte op omkring projekterne. Det kan nogle gange føles som nogle helt trivielle ting for dem i sekretariatet, men det kan være det, der sikrer, at folk ikke kører fast.

Jeg føler egentlig også, at man [sekretariatet] begynder at dele ansvaret mere og mere ud, men jeg tænker klart på, hvad det er for nogle opgaver, der skal løftes af et sekretariat, så hvis man får en udskiftning af personel, skal vi ikke starte helt forfra.

De lokale ambassadører fra Naturstyrelsen kan spille en afgørende rolle i den indledende fase af et projekt

- **De lokale ambassadører er et vigtigt bindeled**

Naturstyrelsens lokale Danmarks Naturstier ambassadører spiller en afgørende rolle i at modne og screene potentielle projekter til at blive en del af Danmarks Naturstier. For alle pilotprojekterne gælder det, at de blev prikket på skuldrene af deres lokale afdeling og spurgt, om de kunne være interesseret i at være med i Danmarks Naturstier.

Selvom der er forskel på de lokale ambassadørers rolle og mandat – afhængig af deres netværk i området – kan de fungere som brobyggere til de lokale aktører. Det er dem, som skal åbne døre, facilitere samarbejdet og mere konkret hjælpe projekterne. Der er også et potentiale i at gøre endnu mere brug af de lokale ambassadører i fremtiden. De kan være facilitator på et regionalt ERFA netværk, som kan bidrage til videredeling af information og erfaringer på tværs af eksisterende eller potentielle projekter i Danmarks Naturstier regi.

- **Det er vigtigt med struktureret samarbejde og rollefordeling mellem sekretariatet og ambassadører**

I samarbejdet mellem sekretariatet og de lokale ambassadører er det vigtigt med en klar rollefordeling mellem dem. Det kræver, at der laves regelmæssige check-ins og løbende dialog. På den måde sikres det, at de lokale ambassadører altid er opdateret på de nyeste udviklinger og materialer, som sekretariatet sidder med. Derudover bliver ambassadørerne klædt på til det vigtige relationsarbejde, som er afgørende for Danmarks Naturstiers fremtidige drift.

I begyndelsen af projektet har nogle af ambassadørerne haft oplevelsen af, at opgaven med at snakke med potentielle projekter har været udfordrende, da det var svært at fortælle den gode historie, når der ikke var noget konkret materiale om det. Men her har sekretariatet været gode til at træde til. De lokale ambassadører oplever det som en stor hjælp, når sekretariatet hjælper med at løfte konkrete opgaver.

Vi blev spurgt, om vi ville være med i Danmarks Naturstier, fordi vi har et rigtig godt samarbejde med den lokale afdeling af Naturstyrelsen.

Det første års tid, var der ikke helt den informationsmængde [om DNS], som jeg synes var god nok for at kunne gå ud og tage samtalerne. Men så var sekretariatet god til at komme over og snakke med kommunerne.

Måden, hvor de [sekretariatet] rækker ud og netop tilbyder konkret sparring og konkret tager en dialog med kommuner og laver en temadag og sætter de forskellige aktører sammen. Det er virkelig positivt.

I samarbejdet med lodsejere er klare kommunikationsveje, åben dialog og medbestemmelse afgørende – men dialog og relationer tager tid

- **Dialog og relationer til lodsejere kræver ressourcer**

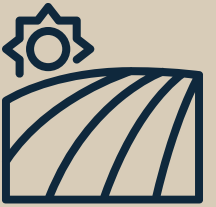
Samarbejdet med lodsejere er centralt for etableringen af ruter, men også tids- og ressourcekrævende. De fleste af pilotprojekterne har valgt at udvikle ruter på baggrund af allerede eksisterende aftalegrundlag. Det kan være for at undgå nye, tidskrævende forhandlinger. God involvering af lodsejere kan ikke erstattes af standardiserede modeller; det kræver vedvarende og tillidsfulde relationer.

- **Den individuelle kontakt og en åben dialog er afgørende i samarbejdet med lodsejerne**

Det påpeges, at den bedste måde at åbne dialogen med lodsejere på er ved at have en 1-1 dialog mellem projektet og den enkelte lodsejer frem for fællesmøder. Flere oplever, at samtalen fungerer bedst, hvis det ikke er kommunen, der står for kontakten, men fx en ekstern projektleder, en konsulent eller frivillige. En god personlig relation og respekt for lodsejerens ønsker øger chancen for opbakning til projektet væsentligt.

- **Følelsen af medbestemmelse og klare kommunikationsveje er vigtigt**

Det er afgørende, at lodsejerne oplever ægte samskabelse med reelt medejerskab over, hvor ruterne lægges, og hvordan deres jord indgår i projektet. Transparent, løbende kommunikation uden skjulte dagsordener styrker tilliden. En klar kontaktperson og tydelige, åbne kommunikationsveje gør samarbejdet lettere og øger sandsynligheden for langvarige, gode aftaler.

Det er bedst at kontakte lodsejere enkeltvis og præsenterer projekter og muligheder. Man skal ikke invitere dem alle sammen til et møde om det, for hvis der sidder en eller to, der er virkelig imod det, kan de få alle andre til også at sige nej.

Generelt det her med at ikke at være bange for at gå ud og møde folk. Gå ud og være meget ærlig og ikke mindst arbejde med det, som jeg kalder "rene kort". At man simpelthen får den her samskabelsesproces, hvor at dem der skal engagere sig i et stiprojekt, skal føle, at de har en medbestemmelse i det, og man skal som projektleder ikke komme med en færdig løsning. Jeg skal komme med et blankt kort, og så skal vi sammen finde en løsning.

Når vi har tegnet ruten, har vi tænkt ind, hvad det betyder for lodsejeren, ikke bare der hvor den er fedest. Men der er også folk, der bor her. Så nogle steder har vi ført den udenom bestemte steder, inden vi snakker med lodsejeren.

Når der er frivillige med i projekter, er det vigtigt at holde dem motiveret, bakke dem op og sikre reel inddragelse

- **Når frivillige er drivkræften bag projektet**

Når ruter drives og vedligeholdes af frivillige, spiller lokale ildsjæle ofte en central rolle, både i etablering og drift. Kommunen fungerer typisk som støtteperson, sparringspartner eller facilitator og skaber rammer, der gør frivilliges engagement muligt.

- **Frivillige motiveres af samskabelse og inddragelse**

Frivilliges motivation styrkes bedst gennem reel samskabelse og løbende inddragelse. Når de frivilliges idéer og energi anerkendes og integreres i projektet, fastholdes engagementet og projektets bæredygtighed øges. Projekterne er særligt sårbare, når de bygger på få ildsjæle. Derfor er involvering og opbakning afgørende for langsigtet succes og et opmærksomhedspunkt, hvis der indgår frivillige kræfter i et ruteprojekt.

- **Der er behov for støtte og backup**

Når ruteprojekter primært er drevet af frivillige, er det afgørende at sikre en fast kontaktperson i kommunen eller den ansvarlige organisation. En sådan kontaktperson kan træde til som backup, hvis de frivillige oplever udfordringer, eller hvis engagementet daler. Mangler denne organisatoriske forankring, kan projekterne blive sårbare, især hvis nøglepersoner blandt de frivillige falder fra. Tilstedeværelsen af en kommunal eller organisatorisk "livline" sikrer kontinuitet og stabilitet i drift og udvikling.

- **Opbygning af et frivilligt netværk tager tid og ressourcer**

Koordinering og inddragelse af frivillige kræver tid og ressourcer, og det er vigtigt at planlægge for denne del fra starten af et ruteudviklingsprojekt. Nogle aktører i pilotprojekterne har allerede et etableret netværk af frivillige med velfungerende processer for inddragelse. Andre skal opbygge det fra bunden. For dem uden erfaring er det nødvendigt med ekstra tid og støtte, blandt andet til at afgrænse, hvad de frivillige skal bidrage med, hvor indsatsen skal starte, og hvilket ambitionsniveau der er realistisk.

Når ruter drives af frivillige, er driften meget sårbar, hvis der er nogle af ildsjælene, der stopper.

Hvis man er ny og skal til at etablere en sti, er det et kæmpe arbejde. Derfor er det vigtigt med en kommunal medarbejder, man kan have kontakt til, og som man har tillid til. Det giver bedre rådgivning, sparring og koordinering – og gør arbejdet overskueligt.

Vi har en interesse i at få afgrænset mulige nye stier. Så spørger vi (frivillige): Har I lyst til at gå en masse ture og finde interessepunkter, fx natur, udsigter, kulturelle dele? Opgaven at gå ud og være nysgerrig på natur og oplevelser. Netop for ikke at være for konkret, i hvad det skal ende ud i. Så tegner vi bagefter i fællesskab et kort over interessepunkter i fysisk kort – et arbejdskort. (...) Det skaber den lokale, folkelige forankring og inddrager information om lokalområde, som vi ikke kunne få fra staten.

Turismeorganisationer kan understøtte kommunikation og branding af ruterne

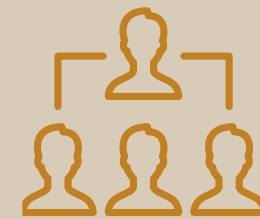
- **Tilgængelighed handler også om formidling af oplevelser og services**

Formålet med Danmarks Naturstier er at gøre naturen tilgængelig for flere, hvilket ikke kun omfatter udvikling og drift af selve ruten, men også formidling af oplevelsen. I både ruteudvikling og kvalitetsstandarder ligger en væsentlig formidlingsopgave. Her kan turismeorganisationer spille en vigtig rolle. Det gælder blandt andet formidling af rekreativ kvalitet, særligt stedbundne oplevelser, samt formidling af natur- og kulturhistorie og praktisk information om service.

- **Turismeorganisationer kan bidrage med ny viden og kanaler**

Kommunerne har typisk fokus på borgere og lokalsamfund, men ruterne vil også kunne tiltrække turister. Derfor er det vigtigt at tænke turismeperspektivet ind fra starten. Lokale turismeorganisationer, destinationer og andre aktører med erfaring i at markedsføre oplevelser kan hjælpe med at skabe synlighed, kommunikere kvaliteterne ved ruterne og formidle de oplevelser, som ruterne tilbyder, til et bredere publikum. Derudover kan turismeorganisationerne hjælpe lokale erhvervsdrivende med at udvikle faciliteter og services langs ruterne, hvis der identificeres et potentiale i dette.

Ved at integrere turismeorganisationernes kompetencer i organiseringen kan Danmarks Naturstier både nå ud til lokale borgere og turister og samtidig sikre, at oplevelserne bliver formidlet professionelt og tilgængeligt.

Vi, og Visit-organisationen, er en del af den samme organisation, og det er helt klart en fordel, når vi skal udvikle kommunikation om området og stien, både ude i landskabet og digitalt. Vi har kompetencerne, og forståelsen for både borgere og gæster i samme hus.

I Danmark er turismen organiseret på et decentralt og et nationalt niveau, hvor de forskellige aktører har hver deres rolle i det offentlige turismefremmesystem.

Nationalt er der tre udviklingsselskaber, der skal bidrage til udviklingen af de tre forretningsområder; kyst- og naturturisme, møde- og erhvervssturisme samt storbyturisme.

Destinationsselskaberne udgør det decentrale niveau, der er forankret kommunalt. Den decentrale turismeindsats blev konsolideret i 19 tværkommunale destinationsselskaber.

Kilde: Danske Destinationer

Bilag: metode

Læringsevaluering skaber overblik via workshop og dybdeinterviews

Læringsevalueringen har til formål at strukturere viden og erfaringerne fra pilotprojekterne for derigennem at sikre, at videreførelsen af Danmarks Naturstier får størst mulig succes. Den søger at skabe et samlet overblik over erfaringer, fremhæve gode praksisser og belyse, hvordan organisering, implementering af kvalitetsstandarder og samarbejdsrelationer på tværs af aktører fungerer i praksis.

Opstartswerkshoppen bragte nøgleaktører i spil med henblik på at skabe alignment og input til evalueringernes fremdrift og formål

Evalueringen indledtes med en opstartswerkshop, hvor nøgleaktører blev inviteret til at bidrage med deres perspektiver og skabe alignment omkring evalueringens formål og fokusområder. Formålet med workshoppen var at identificere centrale temaer og vigtige undersøgelsesspørgsmål samt at kortlægge relevante aktører, som skulle inddrages i evalueringen. Workshoppen lagde dermed fundamentet for evalueringen og sikrede, at flere perspektiver blev taget i betragtning fra starten.

Dybdeinterviews bidrager med indsigt i aktørernes erfaringer fra pilotprojekterne

Efterfølgende blev der gennemført 24 dybdeinterviews med aktører fra de fire pilotprojekter, lokale ambassadører i Naturstyrelsen samt lederen og medarbejdere i Danmarks Naturstier.

Formålet med interviewene var at indsamle erfaringer og læringer og sikre, at de forskellige aktørperspektiver blev repræsenteret i evalueringen. Interviewene gav et dybdegående indblik i, hvordan pilotprojekterne er organiseret, hvordan kvalitetsstandarderne implementeres, og hvordan samarbejdsrelationer mellem aktørerne understøtter arbejdet med Danmarks Naturstier.

Epinion udarbejdede semi-strukturerede interviewguides på baggrund af opstartsmødet og workshoppen med nøgleaktørerne. Lister over interviewpersoner og de to interviewguides blev kvalificeret i samarbejde med opdragsgiver.

Overblik over gennemførte interviews

Sekretariatet i Naturstyrelsen	2 personer	Leder og medarbejder i sekretariatet
Ambassadørnetværk i Naturstyrelsen	4 personer	Lokale ambassadører for naturprojekter
Pilotprojekt Vestsjælland	6 personer	Projektleder, ambassadør for naturprojekter, kommunal medarbejder og turismeorganisation
Pilotprojekt Lolland-Falster	1 person	Projektleder
Pilotprojekt Djursland	7 personer	Projektleder, kommunale medarbejdere, medarbejdere i Naturstyrelsen
Pilotprojekt Viborg Kommune	4 personer	Projektleder, kommunal leder, frivillige og konsulent

